Syyttäjälaitos

23.2.2022

SY/55/2022
Julkinen

Eduskunnan lakivaliokunta

Lausunto ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta 23.2.2022 SY/55/2022

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta 15.2.2022 SY/55/2022. Lausuntonani totean seuraavaa.

Selonteossa esitetyt huomiot ja painotukset ovat lähtökohtaisesti oikein. Nostan seuraavassa esiin muutamia selonteon keskeisiä painotuksia ja teen niitä koskevia täydentäviä huomioita.

Kohta 4.4. Toiminta kansainvälisten rikosten rankaisemattomuutta vastaan

Otsikon alla todetaan, että Suomi edistää kansainvälisen oikeuden velvoitteiden kunnioittamista ja täytäntöönpanoa. Kaikkein vakavimmat kansainväliset rikokset tulee tutkia, asettaa rikoksista epäillyt oikeuden eteen sekä huolehtia rikosten uhrien oikeuksien toteutumisesta.

Syyttäjälaitos pitää tärkeänä, että rikosvastuu toteutuu myös näissä kaikkein vakavimmissa rikoksissa. Rikoslain 1 luvun 7 §:n mukaan Suomessa on voimassa laaja universaaliperiaate. Se velvoittaa Suomen viranomaisia toimimaan myös Suomen rajojen ulkopuolella tehdyissä kansainvälisen rikoksen tilanteissa. Suomessa on nostettu syytteitä näistä rikoksista. Huomionarvoista on, että näiden rikosten hoitaminen vaatii poikkeuksellisen paljon resursseja ja niihin perehtyneiden syyttäjien jatkuvaa kouluttamista.

Kohta 4.5. Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen ja vahvistaminen

Oikeusvaltion tilaa koskevan otsikon alla todetaan (s. 32), että oikeusvaltion toimivuuteen kohdistuu paineita myös Suomessa. Vähemmistöihin kuuluvat henkilöt kokevat, että heihin kohdistuvat asenteet ovat koventuneet. Julkisia tehtäviä hoitavien ja niihin ehdolla olevien kokema vihapuhe ja maalittaminen ovat lisääntyneet. Oikeudenkäyntien pitkä kesto ja niihin liittyvä kustannusriski voivat vaikeuttaa oikeuksiin pääsyä.

Mainitut toteamukset ovat perusteltuja. Lisäksi totean, että vähemmistöryhmien osalta ongelmana on heihin kohdistuneiden rikosten aliraportointi. Suuri osarikosepäilyistä, joilla on vihamotiivi, jää ilmoittamatta poliisille.

Maalittaminen on yhteiskunnassa voimistunut. Maalittaminen pitää sisällään myös sellaista viranomaisten toiminnan häiritsemistä ja haittaamista, johon ei ole mahdollista puuttua rikosoikeudellisin keinoin. Tällainen toiminta kuluttaa kuitenkin perusteettomasti poliisi- ja oikeusviranomaisten resursseja ja haittaa kansalaisten oikeusturvan toteutumista.

Kuten selonteossa todetaan, Suomi kuuluu oikeusvaltiokehityksen kärkimaihin (s. 32). Oikeusvaltion tila on kuitenkin viime vuosina herättänyt suurta huolta myös Euroopan unionin jäsenvaltioissa, kuten selonteossa niin ikään todetaan. Asiasta on käyty Suomessakin aikaisempaa vilkkaampaa keskustelua. Kotimaisessa keskustelussa (mm. oikeusministeriön viime marraskuussa järjestämässä oikeusvaltioseminaarissa) on varsin laajasti todettu, että Suomessakin olisi tässä vakaassa ja rauhallisessa tilanteessa hyvä selvittää, ovatko oikeusjärjestyksemme riippumattomuuden takeet kaikilta osin kestävät. Selvityksen tekeminen on perusteltua.

Kohta 4.7. Kansalaisyhteiskunnan merkitys - tuki ihmisoikeuspuolustajien toiminnalle

Otsikon alla (s. 40) todetaan, että Suomi painottaa erityisesti tukea naisten ja tyttöjen oikeuksien sekä haavoittuvimmassa asemassa olevien väestöryhmien oikeuksien puolesta tehtävälle työlle sekä näihin väestöryhmiin lukeutuville ihmisoikeuspuolustajille. Ihmisoikeuspuolustajien toiminnan tukemisessa otetaan huomioon teemat, joiden merkitys Suomen ihmisoikeuspolitiikassa lisääntyy eli digitaalisen ympäristön mahdollisuudet ja haasteet, ympäristöpuolustajien ja ilmastonmuutoksen torjumisen kasvava merkitys sekä yritysten ihmisoikeusvastuu.

Tämän kohdan osalta on perusteltua korostaa sen alaviitteessä 42 mainittua moniperusteisen ja risteävän syrjinnän kohteena olevien väestöryhmien ja yksilöiden oikeuksien ja tarpeiden huomioimisen tärkeyttä. Kaikessa syrjinnän vastaisessa toiminnassa tulisi tunnistaa ja huomioida, että henkilöt voivat kuulua samanaikaisesti eri vähemmistöryhmiin ja tulla syrjityksi monilla eri perusteilla.

Kappale 5. Yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja osallistumisoikeuksien vahvistaminen toiminnan painopisteenä

Selonteon kappaleessa 1 todetaan kappaleen 5 osalta, että siinä linjataan toimintaa yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, jota painotetaan läpileikkaavasti Suomen kansainvälisessä ihmisoikeustoiminnassa ja joka on keskeinen osa perus- ja ihmisoikeustoimintaamme kansallisella ja EU tasolla. Kappale 5 mainitsee Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueeksi yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja osallistumisoikeuksien vahvistamisen. Edelleen todetaan, että kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa painotetaan sukupuolten tasa-arvoa sekä haavoittuvimpien väestöryhmien oikeuksia ja että valtioneuvosto toimii eriarvoisuuden vähentämiseksi kansallisella, EU- ja kansainvälisellä tasolla. Painotus on mielestäni oikea. Korostan, että kansainvälisen tason toimienpiteiden vaikutusten tulisi näkyä myös kansallisella tasolla.

Kohta 5.1. Syrjivien rakenteiden purkaminen

Selonteossa esitetyt toimenpiteet syrjivien rakenteiden purkamiseksi ovat perusteltuja. Totean lisäksi, että rakenteiden purkaminen tarkoittaa myös arkiseen kielenkäyttöön juurtuneiden ja normalisoituneiden syrjivien ja halventavien kielenkäyttötapojen poiskitkemistä. Vihapuheen vaarana on sen muuttuminen sanoista teoiksi. Seta Ry:n tiedotteen 17.11.2021 mukaan seksuaalivähemmistöihin kohdistuva syrjintä Suomessa on yleistä. Lisäksi transihmisiin kohdistuneet murhat maailmalla ovat lisääntyneet voimakkaasti. Viimeisen vuoden aikana raportoitiin enemmän transihmisten ja sukupuoleltaan moninaisten ihmisten murhia kuin koskaan aiemmin. 1.10.2020-30.9.2021 välisenä aikana raportoitiin 375 murhaa, mikä merkitsee 7 prosentin kasvua edellisvuoteen.[1]

5.2. Osallisuuden ja yhdenvertaisten osallistumisoikeuksien vahvistaminen

Selonteon toteamus (s. 49), että merkittävä osa poliisin vastaanottamista viha rikosilmoituksista liittyy uskontoon, on oikea. Uskontoon perustuva vihapuhe ja viharikollisuus on sekä kansainvälisesti että kansallisesti näkyvää. Huolta aiheuttavat etenkin juutalaisiin ja muslimeihin kohdistuvat viha- ja vihapuherikokset. Valtakunnansyyttäjän ratkaisukäytännössä näkyvät myös Jehovan todistajiin ja lestadiolaisiin kohdistuva vihapuhe.

Selonteon mukaan Suomi on hyväksynyt IHRA:n määritelmän antisemitismistä ja määritelmää on käytetty muun muassa poliisikoulutuksessa. Antisemitismiin liittyen

---

[1] https://www.sttinfo.fi/tiedote/transmurhia-raportoitu-maailmalla-enemman-kuin-koskaan- aiemmin?publisherId=69817783&releaseId=69924760

kansallisen tason toimenpiteenä olisi mielestäni harkittava, tulisiko holokaustin julkinen kieltäminen, puolustelu ja vähättely samoin kuin natsitunnusten julkinen esittäminen nimenomaisesti kriminalisoida.

Kohta 5.3 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen

Kohdan painotukset ja huomiot ovat kokonaisuudessaan perusteltuja. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuva syrjintä on voimistunut ja heidän oikeuksiensa toteutumisessa on puutteita.

Kohta 5.4. Kansainvälinen toiminta haavoittuvimpien väestöryhmien puolesta

Seksuaali-ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet-otsikon alla selonteko toteaa (s. 59), että valtioneuvosto edistää seksuaali-ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuutta ja oikeuksia niin kansallisessa, EU-tason kuin kansainvälisessä toiminnassaan.

Painotus on perusteltu. Korostan kuitenkin, että seksuaali- ja muihin vähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän torjuminen ja oikeuksien edistäminen myös kansallisella tasolla on tärkeää.

Väliotsikon alla esitetyt päätelmät ovat oikein. Selonteko toteaa muun ohessa (s. 60), että tilanteen osittaisesta paranemisesta huolimatta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kohtaavat syrjintää kaikkialla maailmassa. Erityisen heikossa asemassa ovat LHBTIQ-henkilöt, jotka kuuluvat samanaikaisesti useaan syrjittyyn vähemmistöön tai vainottuun ryhmään. Järjestöjen raporttien mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjintä ja äärimmäisissä tapauksissa kuolemaan tai vammautumiseen johtava väkivalta on lisääntynyt.

Valtakunnansyyttäjän antamissa syytemääräyksiä seksuaalivähemmistöt ovat kuitenkin olleet suhteellisen harvakseltaan vihapuheen kohteena. Valtaosa vihapuheesta kohdistuu maahanmuuttajiin, pakolaisiin, turvapaikanhakijoihin,

etnisiin ja kansallisiin ryhmiin, tummaihoisiin ja muslimeihin.

Selonteossa nostetaan esiin myös romaaniväestön syrjintä. Tältä osin voidaan todeta, että valtakunnansyyttäjän ratkaisukäytännössä romaaneihin kohdistuva vihapuhe on varsin harvalukuista. Saamelaisiin ja suomenruotsalaisiin kohdistuva vihapuhe vaikuttaa puuttuvan käytännöllisesti katsoen kokonaan.

Merkittävä osa vähemmistöihin kuuluvasta viha- ja vihapuherikollisuudesta jää kuitenkin tulematta poliisin tietoon ja syyteharkintaan. Näin ollen valtakunnansyyttäjän syyteharkintaan tulleista tapauksista ei voi juurikaan päätellä vähemmistöihin kohdistuvan vihapuheen yleisyyttä.

7.5 Yhdenvertainen ja turvallinen verkkoympäristö

Vihapuheen ja verkkohäirinnän torjuminen

Otsikon alla lausuttuun minulla ei ole sinänsä huomauttamista. Korostan kuitenkin, että rikos- ja muilla oikeudellisilla keinoilla voidaan vain rajallisesti ehkäistä vihapuhetta. Esimerkiksi asenteiden ja ajattelutapojen muutokseen tähtäävällä tiedonvälityksellä, koulutuksella ja kasvatuksella sekä eri väestöryhmien välisen vuoropuhelun lisäämisellä on mielestäni tärkeä merkitys, kun sananvapauden ja

yhteiskunnan häiriötöntä toimintaa vaarantavaa vihapuhetta, rasismia ja suvaitsemattomuutta halutaan torjua.

Raija Toiviainen

Valtakunnansyyttäjä

Anu Mantila

Valtionsyyttäjä

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888

valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Anu Mantila
Valtionsyyttäjä
Syyttäjälaitos
anu.mantila@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Raija Toiviainen
Valtakunnansyyttäjä
Syyttäjälaitos
raija.toiviainen@oikeus.fi